

I en etniskt skarpt segregerad stock-holmsregion borde Tenstatävlingen väcka intressanta och avgörande framtidsfrågor. Men både tävlingsprogrammet och juryns sammansättning är djupt problematiska. Det är helt otillfredsställande att en sådan här tävling är så fokuserad på enskilda tomtor och alldeles för lite på Tensta som lokalsamhälle, Järvaområdet som framtidsstad och förorterernas allmänna potential för Sverige. Ingenstans är demokratin så indirekt som i förorten, ändå diskuteras inte maktfrågor eller etnisk segregation någonstans i programmet. Dessa brister understryks av att man har lyckats sätta samman en helsvensk tjänstemannajury. Är det verkligen så illa att de andra 80 språkgrupperna som finns i Tensta är hänvisade till att tycka till på "webben" under utställningstiden?

Från början var miljonprogrammets hyresbostäder avsedda för svenska arbetare och tjänstemän, ofta nyinflyttade till staden. Efterhand har många av dem kommit att utvecklas till de mest etniskt segregerade bostadsområdena i Sverige. De tre svenska storstäderna framstår idag, till och med i en europeisk jämförelse, som extremt segregerade. Anledningen är främst att den funktionalistiska zoneringsdoktrinen fick störst genomslag här, med mängder av avskurna bostadsenklaver, men också att bostadssektorn har varit starkt påverkad av politik, till exempel genom hyresregleringar. Åtgärder som (i alla fall enligt retoriken) har varit avsedda att förhindra boendesegregation har efterhand fått rakt motsatt effekt.

Svensk stads- och bostadspolitik har totalhavererat. Det är till exempel inte hållbart att låta byggtrenörer stå för de stadsutvecklingsinitiativ som faktiskt tas, vilket har varit fallet under 1990-talet i Tensta och på många andra platser. Entreprenörer är främst byggare och har varken intresse av eller förmåga att stå som premissgivare för det svenska samhällsbygget.

Ett annat exempel är marknaden för hyresrätter i Stockholm som numera bara kan beskrivas som genomkor-rumperad, uppbyggd antingen kring kontakter eller svarta pengar. Utvecklingen i landets viktigaste tillväxt-region hämmas dessutom av att endast hälften av den årliga bostadsproduktion som prognosticerats faktiskt byggs (genomsnittligt ca 9.000 istället för prognosticerade 18–20.000). Om prognoserna är riktiga kommer det år 2025 att fattas 200 till 250.000 lägenheter bara i stockholmsregionen.

Segregationen – praktisk för svenskar, katastrofal för Sverige
Som vanligt betalar den svagaste gruppen priset, nämligen de invandrare som ofta saknar både rätt kontakter och rätt pengar – och som därför är hänvisade till de minst populära ytterområdena. Det är också allmänt känt att till och med välutbildade invandrare har svårt att få arbeten som ens är i närheten av deras egentliga kompetens. Svenska förtorsområden är fyllda av läkare, forskare och advokater som antingen inte har ett arbete eller försörjer sig som städare eller taxichaufförer. Några försöker hitta motstrategier – man byter namn eller färgar håret. Men många unga välutbildade invandrare överväger också att helt enkelt emigrera, till exempel till England eller USA.

Tävlingen borde väcka framtidsfrågorna
När det gäller stadsbyggande borde frågorna handla till exempel om: Hur kan svenska storstäder bli mindre segregerade? Vad krävs för att områden som Tensta ska bli attraktivare och aktivare som stadsmiljöer? Vilka strategier krävs för att fler halvcentrala och samtidigt attraktiva bostäder ska kunna bli verklighet? Hur kan Stockholm byggas tätare och ändå bli bättre som stad?

När det gäller segregationen borde frågor väckas som: Hur ska enklaviserade ytterområden ges bättre fysisk kontakt sinsemellan? Hur kan idag exkluderade grupper få ett starkare fotfäste på arbetsmarknaden, till exempel unga välutbildade invandrare? Måste alla som flyttar till Sverige anpassa sig till det svenska normalsamhället? Hur kan ett mer mångkulturellt land egentligen se ut – eller annorlunda uttryckt: hur kan ett modernare, mindre inskränkt Sverige byggas?

När det gäller framtidens konkurrenskraft: Är platser som Tensta morgondagens tillväxtplatser, ekonomiskt och kulturellt? Kan det byggas upp öppna tillåtande miljöer här som ger stöd för nya varor och tjänster, kulturella experiment och det ännu inte formulerade? Och vad händer om inga konkreta satsningar görs, utan miljarderna fortsätter att plöjas ner i statlig byråkrati, utredningar och i grunden kosmetiska projekt.

Tensta är människorna
Tenstatävlingsens program, som har tagits fram av Stadsbyggnadskontoret och sanktionerats av Sveriges Arkitekter, missar i stort sett alla de här poängerna. Det grundläggande skälet är att arrangörerna, på typiskt arkitekt- och planerarvis, missar att det viktiga i staden inte är husen, utan människorna. Därför tappar man också bort kärnfrågor som: vem bestämmer i dagens Tensta, hur ska tenstabornas makt över den egna vardagen bli större, hur ska fler komma i arbete, vilka är dom viktigaste behoven, vad krävs för att en starkare lokal arbetsmarknad ska kunna växa fram och så vidare?

Att allt respekt, ekologiskt byggande är absolut viktigt, Men det som inledningsvis efterfrågas i programmet, "Tensta som boplat" eller "Tensta som kulturarena", kan knappast belysas särskilt meningsfullt genom att tävlingsdeltagarna läser miljömanualer eller om hur man bygger energieffektiva sunda hus. I våra ögon visar detta bara hur teknik- och manualfixerad vår egen tid är. Är det inte en stad och ett samhälle vi ska bygga!? Kanske är nutiden precis lika närsynt och sektorsuppdelad som under det glada 60-talet. Plane-rarna har bara bytt manualer?

Programmet innehåller också märkliga påståenden som att Tensta inte är en "betongförfört", utan istället skulle vara en "variationsrik stadsbygd". Om Tenstas bebyggelse är variationsrik, hur ser då en enahanda bebyggelse ut? Variationerna finns definitivt inte i de standardiserade bostadshusen och ofta obearbetade uterummen, utan i människornas sammansättning. Livet i Tensta blir knappast bättre av att den bristfälliga stadsplaneringen idealiseras.

Tensta behöver inte ett ansiktslyft
Att omvandla Taxingeplan till en bättre entré för Tensta centrum känns helt relevant, liksom funktionerna idrottshall och en eventuell värdcentral som föreslås här. Åtgärderna riktar sig direkt till den lokala befolkningen. Tensta centrum är också alltför osynligt idag och nya byggnader och aktiviteter som riktar sig både mot Tenstastråket och Tenstagången kan förändra detta.

Tävlingsprogrammet saknar däremot helt argument för ett kollektivhus vid Tisslingeplan. Att det finns behov av byggnader med "mer okonventionell gestaltning" är ju faktiskt inte något argument för ett kollektivhus, inte heller att det finns behov av fler små lägenheter. Och på vilket sätt skulle ett kollektivhus "inspirera hela stadsdelen"? Det låter snarare som ännu ett "turn-around"-projekt, formulerat av allt mer desperata centralbyråkrater – ett politiskt betingat ansiktslyft som ska ändra bilden (vems bild?) och visas fram för opposition, press och på boutställningen. Titta, vi satsar på Tensta! Och 80 olika språkgrupper ger också en mängd olika matkulturer, vilket kanske inte är helt lätt att administrera i kollektivhusets storkök. Eller är kanske tanken att alla ska lära sig att äta falukorv!?

Under den senaste tioårsperioden har den svenska betongförforten fyllets av välmående nedslag: fasadförbättringar, kvarterslokaler, träffpunkter, "sociala" tvättstugor, förråd på gården. Saker som säkert har gjort några individer glada, men inte har förmått att ändra strukturena. Hur använder det svenska samhället sina pengar egentligen? Till potemkinkulisser? Vad Tensta idag behöver är därför inte fler slumpartade uppifrån-projekt och kosmetik, utan stadsplanering och pilotprojekt som skapar djupgående strukturella förändringar.

En strukturell planeringskatastrof
Den rationalistiska stadsplaneringen av betongförforter har skapat allvarliga strukturella problem där nyckelorden är till exempel bostadsområde, trafikseparering, barriär, bussgata, baksida, enklavisering, döda stadsrum och brist på offentlighet. Det är viktigt att professionellt försöka bearbeta dessa strukturella problem, utan att denna diskussion framstår som en kritik av människorna på platsen.

Ett problem med det offentliga rummet i Tensta är att det händer för lite. Själva stadsrummet framför inomhuscentrat, alltså Tenstagången, är visserligen ett vackert format och aktivt stadsrum, men precis som många andra miljonprogramsfororter så saknar Tensta "djup" i det offentliga rummet. Det räcker med att man går 50 eller 100 meter bort från själva centrum för att man ska komma till helt döda baksidor, överdimensionerade vägmiljöer (som Tenstastråket) eller oupplysta och oanvändbara grönytor.

En annan utsiktspunkt

Morgondagens tillväxtplats

Exkludering eller resurs?

Det är trafiksepareringen och bristen på ett aktivt offentligt stadsrum som gör att många förorter känns så passiva. Utemiljön används mest för att man ska gå till T-banan eller affären, och alltför sällan som en aktiv del av ett vardagligt mänskligt liv. Samtidigt kör bilar och bussar på egna vägar utan kontakt med människor och viktiga stadsrum. Varför ska människor vara i det offentliga rummet om det inte finns något att göra?

Många baksidor

1960-talets idé att helt skilja gående och bilar fungerar visserligen praktiskt för de gående. Men när man passerar Tensta med buss, eller försöker kryssa sig fram med bil, ser man inte de viktigaste och mest attraktiva rummen: Tenstagången, centralt, tunnelbanestationen och all viktig kultur och service gömmer sig för den bilburne. Vissa viktiga kulturutbud, som Konsthallen och Vår teater, är löjligt väl gömda. Varför? I en väl fungerande stad är olika slags rörelse väl integrerad och stadsbilden är läsbar, också för den besökande. Vill man till Konsthallen så ska man såklart hitta dit också.

"Variationsrik stadsbygd"?

Tensta Tisslingeplan

Motto

Måste alla äta falukorv

Stadsstrategi: förtäta och aktivera

Idag krävs att en samhällsdriven allmän stadsstrategi utvecklas för hela zonen kring Järvafältet. Vår tävlingsidé bygger i korthet på att staden binds samman, förtätas, aktiveras och etablerar ett effektivt resurs-utnyttjande, i en sammanhållen strategi. Området kring Järvafältet bör till att börja med tydligare definieras som ett av stockholmsregionens viktigaste framtida utbyggnadsområden.

En ny Järvastad kan utvecklas successivt under de närmaste 20 åren. Målet är att tillföra stockholmsregionen nya, bra lokaliserade bostäder och arbetsplatser och ett försök görs att på allvar bryta segregationen, bland annat genom att nya bostadstyper byggs i stadsområdet kring Järvafältet.

Människorna i de nya bostäder som tillförs kan erbjudas ett boende relativt centralt i stockholmsregionen samtidigt som samhället slipper att investera i ny infrastruktur. Därmed görs dubbla miljömässiga vinster: befintliga resurser utnyttjas effektivare och reseavstånd kan minimeras. Förtätningarna är därmed också riktiga ur ett bärkraftsperspektiv. Ytpotentialen är också betydligt större här än till exempel inne på Söder, där förtätningar riskerar att hamna mitt i önskvärda grönområden.

Friare rörelser

Förorterna runt Järvafältet har tillsammans en folk-mängd som en mellanstor svensk stad. Bara i Tensta bor det 18.000. Ändå är kommunikationerna mellan de olika förorterna ofta undermåliga, både för bilar och gående och cyklande. Är det möjligt att tänka sig att det inte fanns en väg mellan till exempel Skara och Lidköping, eller Katrineholm och Flen? Självklart inte. Sånt här kan bara hända i den svenska förorten.

Både ett lokalt gatunät och gång- och cykelstråk mellan områdena byggs ut, utan att grönkilarna skärs av mer än nödvändigt. Man ska inte, 35 år efter tillblivelsen, behöva åka ut på en motorväg för att ta sig mellan Tensta och Rinkeby. Bättre lokala förbindelser ger, tillsammans med randbebyggelse, en mer kontinuerlig stad och nya oväntade samband skapas mellan olika stadsdelar, precis som när Tvärbanan byggdes.

Den nuvarande ringvägen söder om Tensta (Tensta-vägen) används som en del av huvudgatunätet, men görs om till en 30 meter bred aveny – en gatupark med breda trottoarer och trädtrader. Huvudgatunätet består också av till exempel Hjulstastråket, Tenstastråket och Rinkebysvängen. Det kompletteras av ett utbyggt småskaligare gatunät, särskilt i övergången mellan Tensta och Rinkeby. Till exempel dras en lokalgata fram från Tisslingeplan i riktning mot Spånga kyrkväg. Även gång- och cykelstråken i östra Tensta, runt Spånga kyrka, förbättras och får tydligare koppling i riktning både mot Tensta centrum och mot Rinkeby.

Bind samman enkla berna

Tillkommande bebyggelse binder samman bostads-enklaverna och tillför nya rumsliga kvalitéer. Detta ger förutsättningar för mer varierade stadstrum och en större bebyggelsemässig blandning, vilket kan motverka segregationen och ge möjlighet till lokala boendekarriärer. Strategin med randbebyggelse har störst förutsättningar att lyckas nu när trycket på bostads-marknaden är högt. Istället för att bygga ännu fler funktionsseparerade områden är ambitionen också att skapa en mer blandad stadsmiljö, genom att kultursatsningar, sport, handel och arbetsplatser etableras i några av de mellanrum som finns idag.

Särskilt viktig är bebyggelsen som förbinder Tensta med Spånga-Solhem. Det ska vara låga byggnader avsedda för småindustri, hantverk och nya verksamheter. Även några publika institutioner och billiga forskningslokaler kan ligga här. Bebyggelsen här kan bidra till att Tensta blir en aktivare del av regionens ekonomiska och kulturella utveckling.

I praktiken finns det ofta motsättningar mellan att binda samman bebyggelsegrupper och att bevara naturmark och grönområden. Konflikten kan i vissa fall enbart hanteras genom att rätt arkitektoniska bedömningar görs, men man kan också välja att ta mer strategiska beslut, som att redan hårdgjord mark tas i anspråk i första hand och att stora sammanhängande grönområden, som själva Järvafältet, inte ska delas av. Vi väljer till exempel att bebygga de mindre attraktiva grönområdena längs Tenstavägen och längst i söder mellan Tensta och Rinkeby. Däremot hålls den vackra skålformade Spångadalen helt fri, på grund av sina kvalitéer och eftersom den utgör övergången till Järvafältets friområde.

Projekt Tisslingeplan

Bostäder och lokaler för olika verksamheter bildar basen för en undersökning av den nya boendemiljön för Tisslingeplan.

En saluhall som komplement till butikerna i centrum är placerad med koppling till Tenstastråket och gångvägen till Tensta centrum/ Taxingeplan. Saluhallsbyggnaden har även plats för småverksamheter som hantverk. Saluhallen är en enkel moduluppbyggd byggnad med stålstomme, stora glasparter och skivmaterial. Det är en bruksbyggnad som fylls med innehåll. **Bostäder av olika typer:** **I,II. IV** Större och mindre lägenheter placerade på taket på byggnader med lokaler och dels i taket på de befintliga 3-våningshusen. Dessa är i byggda med lätt stomme (trä alt stål) eventuellt industritillverkade i modul och med träfasader. Kopplas till befintliga trapphus och hissar. **III.** 3-våningsateljébyggnader med plats för ateljé / verksamhet i markplan och en liten bostad i 2 plan över. Fasader i betong, trä och glas. **V.** radhus längst i söder av mer privat karaktär med små trädgårdar, Fasader i trä och betong.

Flexibla verksamhetslokaler: Basbyggnaderna för lokaler är modifierade hallbyggnader som går att dela in på olika sätt. De kan t.ex ha hög takhöjd i vissa delar. Fasader av korrugerad galvaniserad stål, slät polerad betong och trädetaljer.

Syftet är att erfarenheterna från detta pilotprojekt bildar grunden för en dynamisk utvecklingsprocess för ett framtida viktigt och annorlunda Tensta. Det kommer aldrig att finnas en EN sanning och alla framtida utbyggnadsformer ska vara ett resultat av sin tid. Detta är möjligt med en intresserad blick in i framtiden och ett tillvaratagande av stadsdelarnas reella resurser, i Tensta, som överallt - människorna.

Ett pilotprojekt vid Tisslingeplan

När det gäller byggnadsbehoven i Tensta kan dessa långsiktigt grovt delas in i två kategorier: 1. Fler små och fler större lägenheter behövs, gärna med okonventionell gestaltning 2. Fler platser behövs för en lokal arbetsmarknad: enkla kontor, billiga handelsytor, hantverkslokaler och ytor för nya verksamheter.

Därför har vi valt att ersätta kollektivhuset som föreslagits vid Tisslingeplan med byggnader som konsekvent blandar nya bostäder med verksamhetslokaler: cirka 50% nya såväl små som stora okonventionella lägenheter och cirka 50% lokaler för olika slags verksamhetsbehov. Byggnaderna ska utgöra ett pilotprojekt, ett försök att tillföra funktioner som kan förändra Tensta strukturellt, genom att öka förutsättningarna för en fungerande och nyskapande lokal arbetsmarknad.

Ett nytt programförslag är en saluhall som blandar handel med service och hantverkslokaler. Man skulle också kunna ha ett rekryteringscenter där svenska företag med internationell verksamhet kan hitta individer med språkkunskaper som behövs i deras organisation, till exempel på växande marknader i sydöstra Asien och Sydamerika.

Lokalsamhället måste också bli synligare för folk som har vägarna förbi. En ambition med de nya projekten vid Tisslingeplan och längs Tenstastråket är därför också att "öppna upp" stadsmiljön vid centrum. Från och med 2006 börjar alltså centrum redan ute vid Tenstastråket och sträcker sig ned mot Tisslingeplan.

Lokala byggare – en motvikt

till kartellgubbarna

En idé är att starta en hantverkarutbildning och ge stöd till nya lokala entreprenörer att etablera sig. Ingen bransch har större behov av nytt blod än byggsektorn. Ett första projekt för de nya entreprenörerna, och en del av hantverkarutbildningen, skulle kunna vara att bygga pilotprojektet vid Tisslingeplan. Då skulle det svenska normalsamhället för en gångs skull göra något som prioriterade lokala aktörer framför den centraliserade stordriften, med allt sitt kamaraderi och alla sina karteller. En boutställning skulle knappast kunna bli aktuell förrän 2010 eller 2011, men då skulle man åt andra sidan kunna ha något verkligt radikalt och nyskapande att visa.

Åtgärderna runt Tisslingeplan grundar sig också på tanken att det är dags att på allvar ge sig in i själva den befintliga bebyggelsen. De äldsta miljonprogramsområdena är numera 35–40 år, vilket gör att man måste börja reflektera över den fysiska livslängden. Troligen kommer det därför att handla minst lika mycket om att riva och bygga nytt, som att renovera eller bygga om, under de närmaste 20 åren. Detta bör leda till att potentialen i förorternas stadsmiljöer och bebyggelsemassa börjar undersökas på allvar. En arkitekttävling och en boutställning är perfekta tillfällen att pröva sådana idéer.

Makt över bostaden

En viktig åtgärd för att ge människorna mer makt är att i större utsträckning låta de boende äga sina egna bostäder. Hyresrätt är en bra boendeform, men den passar bäst för mer tillfälligt boende, till exempel för studenter, personer som flyttar ihop eller människor som av olika skäl inte tänker bo så länge på samma ort.

Det finns däremot inte någon som helst anledning att människor som bor stadigt på samma plats ska ha sina lägenhet till låns. Hur mycket har till exempel Sveriges pensionärer subventionerat den offentliga ekonomins ständiga underskott genom att betala sina lägenheter ett par tre gånger om?

Flertalet hyresrätter borde säljas ut till de boende. Ett egenägt boende motiverar människor att sköta sina lägenheter och att engagera sig i närmiljön. Dessutom är en egen lägenhet nästan alltid en god investering, som dessutom är en belåningsbar tillgång. Motståndet mot en betydligt större andel bostadsrätter i Sverige handlar i grunden om en kommunal byråkrati som är rädd att förlora sin livlina – inte om att motverka segregation. Den har vi redan!

En självständig kommun

En grundförutsättning för positiva förändringar är att verkligt lokalt självbestämmande etableras. Det måste bli ett slut på den ständiga representativiteten, att allting bestäms uppifrån av byråkratin ombud. En huvudidé är därför att stadsdelarna runt Järvafältet utvecklas till en egen självbestämmande kommun. Järvastaden ska kunna utveckla sig fritt, som vilken stad som helst, till exempel genom att anställa egna tjänstemän och planerare.

Den nya kommunen kan bestå av de nuvarande stadsdelsnämnderna Kista, Rinkeby och Tensta-Spånga, vilket skulle ge en varierad sammansättning av människor och verksamheter. Kista har till exempel en ny påkostad inomhugalleria och en högskolefilial. Det skulle bli en kommun med drygt 80.000 invånare, alltså ungefär samma storlek som Nacka, Huddinge eller Södertälje. Geografiskt skulle den nya kommunen ligga nästan mitt i Mälardalsregionen!

